

Sanja Vulić
Zagreb

ŽIVOT PRETOČEN U STIHOVE

Marija Trinajstić Božić, *Ze zidi i z kulun obgrajen*,
Vlastita naklada, Vrbnik, 2011.

Pjesničke zbirke, osobito one na dijalektu, na rodnom idiomu, tople i neposredne, često iza sebe kriju čitav jedan život – snove, čežnje, želje, razmišljanja, brige svoga autora ili autorice. Nova pjesnička zbirka Marije Trinajstić Božić, naslovljena *Ze zidi i z kulun obgrajen*, u tematskom, stilskom i izražajnom pogledu svojevrsan je nastavak njezine prve pjesničke zbirke *Zlatne konca od jubavi* (Vrbnik, 2003.), pa ih se zajedno može smatrati pjesničkom duologijom na vrbničkoj čakavštini. U obje su zbirke dominantne teme rodni grad, minijature otočnoga krajobraza, prepoznatljivi dragi zvukovi, promišljanja o životu, kršćanski optimizam, sjećanje na pokojnoga brata... Premda je svoju prvu pjesničku zbirku objavila u zreloj dobi, u njoj je željela sažeti cio svoj život. Stoga je, osim već spomenutih tema, zbirka prožeta i sjećanjem na djetinjstvo, roditelje, a dio je pjesama posvećen i rodnomu govoru, odgoju djece, razgovorima s Bogom. Ta prva zbirka prati životni hod pjesnikinje do ženidbe njezina starijeg sina. U ovoj novoj zbirci, *Ze zidi i z kulun obgrajen* (koja obuhvaća pjesme nastale u razdoblju od lipnja 2002. do siječnja 2011.), praćenje životnoga hoda pjesnikinje nastavlja se pjesmama posvećenim ženidbi mlađega sina, unučici, unucima, odgoju unučadi, ali i u ovoj zbirci ne zaboravlja obitelj u kojoj je rođena, a naravno ni svoga supruga. Pjesmom *Naši po svitu*, posvećenom iseljenim Vrbničanima, autorica slijedi pravac hrvatskoga pjesništva s iseljeničkom tematikom, nezaobilaznom na našim prostorima, jer nema hrvatskoga kraja iz kojega se nije iseljavalo, najčešće zauvijek. Pišući tu pjesmu, sigurno je mislila i na pokojnu čakavsku pjesnikinju dr. Vlastu Sindik-Pobor, koja joj je s dalekoga sjevera Švedske bila dragocjena potpora pri nastanku prvih dviju knjiga (spomenute prve pjesničke zbirke te čakavizirane verzije dviju bajki Ivane Brlić-Mažuranić). Marija Trinajstić Božić izdanak je onoga dijela vrbničkoga čakavskoga književnoga kruga koji svoj pjesnički izlazak u javnost zahvaljuje upravo toj plemenitoj intelektualci vrbničkoga podrijetla, koja je neizmjerljivo voljela Vrbnik, vrbnički idiom i vrbničku tradiciju.

Nedvojbeno je da se Marija Trinajstić Božić, koja je cijeli svoj život provela u Vrbniku, poistovjećuje, sjedinjuje sa svojim rodnom gradom. Naslovom i naslovnicom ova najnovija njezina knjiga posvećena je gradu Vrbniku, gradu utvrđenom zidinama. Zato je

Grad također važna pjesnička tema ove druge njezine pjesničke zbirke. I to ne tek usputna, jer se upravo prva tematska cjelina u knjizi zove *Mojemu gradu*. Isticanje zidina oko grada zapravo je u skladu s prvotnim temeljnim značenjem riječi *grad*. Naime, u hrvatskoj starini riječ *grad* znači 'utvrđeni grad, grad opasan zidinama' (obično je to bio feudalni grad). U tom kontekstu hrvatska riječ *grad* ima isto značenje kao njemačka riječ *burg*. Za dio izvan grada, tj. izvan zidina, najčešće se rabila posuđenica iz mađarskoga *varoš*. Tako je npr. u Splitu najstarije naselje koje se razvilo izvan zidina Dioklecijanove palače nazvano *Varoš*, a i vrbnički je *Varoš* izvan zidina. Naselje bez zidina i utvrda Hrvati su nazivali i domaćom riječju *mesto* ili *misto*, a tek kasnije je riječ *grad* dobila svoje današnje značenje.

U svojevrsnoj programskoj pjesmi *Grad jeden* Marija Trinajstić Božić pjeva Vrbniku: *Znan za jeden Grad / ki je Boga, dicu i knjigi vavik stimal*. Svatko tko poznaje autoricu ovih stihova, dobro zna koliko štuje Boga, s koliko se ljubavi i požrtvovnosti posvetila najprije djeci, a zatim jednako nesebično i unučadi. Napisavši pak dvije pjesničke zbirke te "prebacivši" sa standardnojezičnoga izvornika na vrbnički mjesni idiom dvije bajke Ivane Brlić-Mažuranić (koje je objavila 2008.), nedvojbeno je pokazala da i te kako štima, tj. poštuje knjige. I inače stihovima Marije Trinajstić Božić posebnu draž daje njihova istinska autobiografičnost. U tim stihovima zaista iščitavamo autoričin život. Kada ta autorica napiše *Vrbniče dragi, samol va tebi je serce pelno i duša bogata* (pjesma *Vrbniče dragi!*), onda to nije isprazna fraza, nego istinski život pretočen u stihove. Napisala ih je pjesnikinja koja doživljava Vrbnik punim srcem, kao jedino mjesto svoga djetinjstva, mladosti i zrele dobi, koja je u tom gradu rođena, odrasla, osnovala svoju obitelj, rodila i odgojila djecu, pokopala svoje roditelje i dočekala unučad u čijem odrastanju s radošću sudjeluje. Jednako su uvjerljivi i stihovi u pjesmi *Evdi: Evdi kamo lastavice seko protuleti prihvaju i spod krova svoje njazla delaju, na ton kamiku tverdon od senca spčenon i od dežja zipranon lipo je žvit i zavavik bit*. Zato može dobro razumjeti i život vrbničkog težaka, u potpunosti usklađenog s prirodom i s prirodnim ritmom. Zbog toga u njezinu pjesništvu *se pejivaju sence i čovik i mej sobun se razume* (pjesma *Hod senca*).

Mnoge su pjesme i do sada posvećene gradu Vrbniku, osobito iz pera vrbničkih pjesnikinja (Marije Kaliterne Sindik, Vlaste Sindik Pobor, Zore Volarić-Perhat, Marine Valković, Marice Stašić-Milić, Marije Kraljić i dr.), ali ne samo njih. U Vrbniku su sve te pjesme uglavnom dobro poznate, ali pretpostavljam da je malo komu znano kako je i jedan suvremeni hrvatski pjesnik iz mađarskoga dijela Bačke, šokački Hrvat, pjesnik Marko Dekić, na kojega je posjet Vrbniku ostavio dubok dojam, o tom spjevao pjesmu. Naslovio ju je po popularnoj *Vrbniče nad morem*. Zanimljivo je da i on, poput Marije Trinajstić Božić, doživljava Vrbnik kao grad na gori, kao mitsko mjesto svojih snova. Njegova poduža pjesma završava stihovima: *O grade na vrhu, / O, grade na Krku, / Oblake dosižeš, / Vrbniče, Vrbniče, / Zvonikom se dižeš / Poput čedne priče. / Kroz sanje to zovem, / Vrbniče nad morem*.

Marija Trinajstić Božić ne treba sanjati o Vrbniku. Ona Vrbnik živi. Kao što je zauvijek ostala vjerna i istinski odana svomu rodnomu gradu, isto je tako nepokolebljivom odlučnošću vjerna i odana ljudima koje voli. O tom, među inim, lijepo svjedoči i njezina pjesma *Misel nezgovorena: Sekomu od nas je jedno velo serce tribi ... Kada leto života i mlade dani pasaju, / udelajmo da nam ruka v ruki i lipa beseda / va non sercu, koti sence velikon zavavik ustanu*.

Darujući sadašnjim i budućim čitateljima svoje pjesme, uvijek iznova ističe koliko važnost pridaje kršćanskomu odgoju. Tako danas odgaja svoju unučad, a ostavlja im i svoje pjesme kao budući podsjetnik na životne vrijednosti kojima ih je učila, npr. pjesmu *Ugonite: Ugonite sedaj / kamo moja vnučica i ja, / kada se šetat partimo / sekako prije zavernemo. / Gospoji užamo poč / Majki Božjoj pusu hitit, / ručice sklopit / mamu i tatu njoj preporučit*. Naravno, na isti je način odgajala i svoju djecu, što napominje u pjesmi *Drage male ručice: drage male ručice / moje vnučice, / Vokolo mojih ruk / su se sevili, / dokla smo, / kako nigda nje otec i ja, / spod glasa / i već napol speč šepitali: / "Anjele čuvaru mili ..."*.

Svoju mudrost stečenu životnim iskustvom autorica nam daruje u mnogim svojim pjesmama, npr. u pjesmi *Če ne vidiš: Če denes daš z lipun besednu, / jutro ti ze dvi nazada pride. / Ma kadagodare najtežja biva, / al zlata vridi ona mučana*.

Kao pjesnikinja kršćanskog nadahnuća Marija Trinajstić Božić u pjesmi *Zasput* progovara i o agresivnoj sekularizaciji blagdana Božića te o potiskivanju pravoga smisla toga blagdana: *Iskala sen Božić po putih rasvitlenih, / po butigah pelnih, / ma tutu ga trefila nis ... / A ondat znenada slažno, / zasput čulo se je "Hvala i oprost, / onako više neće bit nijeden put." / Veće ni bilo tribi iskat, / Božić će mej nami stavat*.

Autorica bira i lijepe usporedbe. Tako npr. jedna od ljepših usporedbi jest prispodabljanje hitroće nastanka i nestanka kratkoga zimskoga dana s hitroćom krađe kao nedopuštenoga djela koje se na brzinu obavlja. Nalazimo je u pjesmi *Kako da je tat: Kako da je tat / žvelto se zmekne, / najedenput pasa / zimski dan*. Među pjesničkim metaforama u ovoj novoj zbirci izdvajamo npr. naslov pjesme *Kapjice od senca*, kao lijepu metaforu za vino žlahtinu.

Pojedini elementi u pjesništvu Marije Trinajstić Božić, nakon dviju pjesničkih zbirki, mogu se prepoznati kao osebujne značajke njezina pjesničkog stila. To se prije svega odnosi na uokvirene pjesničke forme koje obično počinju refleksivnim pitanjima, dok završetci takovih pjesama ponekad nude neki od mogućih odgovora, ali uvijek ostavljaju otvorenu mogućnost i za drukčija mišljenja. U prvoj zbirci, *Zlatne konca od jubavi*, takva je npr. pjesma *Bukunić neba va moru*, dok u ovoj novoj zbirci *Ze zidi i z kulun obgrajen* tipičan primjer pjesme satkane na spomenuti način predstavlja refleksivna pjesma *Če bi čovik zibral*.

Susret s pisanom riječju na vrbničkoj čakaštini uvijek iznova skreće pozornost i na značajke vrbničkog idioma s različitih aspekata. Tako je npr. pridjev *zasput* 'usput' zanimljiv zbog udvajanja prijedloga, tj. *za + v'z* (tj. *v + poluglas*) + imenica *put*. Od *zav'zput* nastalo je jednačenjem po zvučnosti *zav'sput*, a nakon gubitka poluglasa reducirao se i fonem /v/ ispred suglasnika, tj. *zav'sput > zasput*. Često spomenuta posebnost vrbničkoga (i omišaljškoga) govora u okviru čakavštine jest samoglasnik /e/ kao odraz primarnoga i sekundarnoga poluglasa. Iz zbirke *Ze zidi i z kulun obgrajen* navodimo ovdje tek poneku potvrdu kao npr. *blagden* 'blagdan', *pesić* 'psić'. Glagol *imit* (prez. *iman*) 'imati' pripada konjugacijskomu tipu koji nema sukladnih oblika u današnjem normiranom hrvatskom književnom jeziku. Kombinacija *imit*, prez. *iman / iman* uobičajena je u pojedinim govorima čakavskoga ikavsko-ekavskoga dijalekta na sjeverozapadu, pa sukladno tomu i u vrbničkom idiomu. U starim ga tekstovima nalazimo npr. u *Modruškom urbaru*, sastavljenom za kneza Bernardina Frankopana u 15. stoljeću (u obliku glagolskoga pridjeva radnoga: *imil*). Jezičnoj starini pripada i vrbnički infinitiv *cvist* 'cvasti, cvjetati'.

Izraz *vrimo prošasto* 'prošlo vrijeme' (sa sufiksom *-ast*) rabio se i u starijoj hrvatskoj književnosti. (Od spomenutoga pridjeva rabila se i imenička izvedenica *prošastje*, npr. u Gundulićevu epu *Suze sina razmetnoga*). U hrvatskom se književnom jeziku još u prvoj polovici 20. stoljeća rabio komparativni oblik *kašnje* 'kasnije' (sa sufiksom *-je*). Taj je oblik i danas uobičajen u brojnim čakavskim govorima, a sukladno mu je i vrbničko *kešnje* 'kasnije', prema s drukčijim odrazom poluglasa. Odraz praslavenskoga sufiksa * *-je* u vrbničkim je glagolskim imenicama redovito sufiks *-i*, npr. *mučani* 'šutnja', *sirgani* 'igra', *ufani* 'ufanje'.

Kad je riječ o rječotvorju, osobito je zanimljiva vrbnička imenica *valomet* sa značenjem 'morska stijena, hrid koju oplakuju valovi'. Ta je imenica načinjena od dviju domaćih osnova (prve imeničke i druge glagolske prezentske, povezanih spojnikom *-o-*) te nultoga sufiksa. Na potpuno su isti način u normiranom hrvatskom književnom jeziku izvedene razmjerno novije imenice *nogomet*, *rukomet* i *vatromet* koje označuju glagolsku radnju, ali i imenica s mjesnim značenjem *puškomet*. Kao što *puškomet* ima tvorbeno značenje 'mjesto dokle puška (do)metne', tako i vrbnički *valomet* ima tvorbeno značenje 'mjesto do kojega vali (do)metnu, metaju'.

Čitatelje koji se prvi put susreću s vrbničkom čakavštinom upozoravamo i na specifične množinske oblike tipa *perve slova* 'prva slova'.

Vrlo je zanimljiv i vrbnički glagol *prehtat se* koji se rabi u značenju 'preparati se' ili pak 'prigovarati komu'. U srodnom je značenju taj glagol rabio i Petar Zoranić u svojim *Planinama*.

Budući da je u vrbničkom govoru zastupljen velik broj romanizama, u ovoj zbirci također nisu rijetki. Mnogi od njih su (u različitim fonološkim inačicama) uobičajeni diljem hrvatske obale, a od onih koji se inače ne rabe tako često izdvajamo iz ove zbirke vrbnički glagol *vogat* 'ljuljati' (prema tal. *vogare* 'veslati'), npr. u sintagmi *kajiće voga* (o buri) u pjesmi *Nasrid dragi spi*.

Na značenjskoj razini izdvojiti ćemo ovom prigodom glagolski pridjev radni *ušel* od infinitiva *uč*. U vrbničkom se govoru glagol *uč* rabi u značenju 'pobjeći' te sukladno tomu glagolski pridjev 'ušel' u značenju 'pobjegao'. U tom značenju taj glagol Hrvati rabe od starine, čemu su dokazom i potvrde iz Vinodolskoga zakonika, tj. iz 13. stoljeća. I danas se još u brojnim govorima sjeverozapadne čakavštine i kajkavštine glagol *uč* rabi u spomenutom značenju. Isto tako u sjeverozapadnoj polutisućljetnoj hrvatskoj dijaspori, npr. u Pinkovcu. Značenjski je zanimljiv i glagol *puhnut se* 'ugasiti se'. Osobito je pak u značenjskom pogledu zanimljiv glagol *ukmetit se* 'ugodno se smjestiti, ugnijezditi se' koji je u tvorbenoj vezi s imenicom *kmet*, npr. u pjesmi *Grad jeden: Na valomet i sten ukmetil se je...*

I tih nekoliko izdvojenih primjera dobro ilustrira kako se u vrbničkom govoru dobro čuva hrvatska jezična starina. A Vrbnik je i inače poznat kao dobar čuvar tradicije, ne samo jezične. Zbirka Marije Trinajstić Božić objedinjuje ljubav prema vrbničkoj arhitektonskoj starini, govoru, prirodnim ljepotama, ali i veliku želju za očuvanjem svih plemenitih duhovnih vrijednosti, baštinjenih i prenošenih s naraštaja na naraštaj.